

Platonova katedrala duha

Foto: Sead ALIĆ

Govori danas o mediju televizije znači, među ostalim, ne izbjegavati govor o pomalo zastrašujućim sudovima teoretičara o ulozi televizije danas.

Primjerice - da visoka gledanost takozvanih živih prijenosa ratnih snimki nije znak gledateljske skrbi za nesrećene, nego da više govori o opsjednutosti gledatelja samom noći moderne komunikacijske tehnologije.

Pojednostavljeno rečeno: nakon gledanja prijenosa ubijanja i smrti, relativno mirni odlazimo na počinak, podsvjesno zadovoljni - jer smo informirani. Slike smrti nam sve više postaju katarzom, pročišćenjem koje je nekada bilo dio kazališne umjetnosti.

Zapanjujući je sud nekih suvremenih teoretičara da su se promijenila imena od Hitlera naovamo, odnosno da su moderni, uvjetno rečeno, televizijski ratovi, pokazali učinkovitost medija televizije u oblikovanju novog svjetskog poretka, poretka u kojemu nema neprijatelja, nego postoje samo kolege igrači u ratnoj igri ponade i potražnje.

Nakon što su izgovorene riječi: Nikad više Auschwitza, malo je tko mislo da će se tako brzo, kao na traci, na mjesto Auschwitza umetati nova imena (k tomu još i tako bliska) - kao što su Vukovar, Bosna, Kosovo, Makedonija...

Malo tko je, također, osim ljudi koji su se duboko zagledali u zrcalo medija, uvidio kako je, doduše, istina da politika voli gospodariti medijima, ali u jednom dubljem smislu, tamo gdje smo unaprijed svi određeni - mediji su zapravo ti koji imaju moć. Moć koja proizvodi diktaturu slike. Moć koja na stvarnost gleda tek kao na proizvod marketinške kampanje.

Danas propagiramo sredstva proizvodnja virtualne stvarnosti. Oni nalo ozbiljniji, međutim, tvrde da mi već živimo u virtualnoj stvarnosti. Teoretičari nas upozoravaju da smo sagradili gigantski simulacijski stroj medija koji se našim životima igra kao staklenim privjescima. Jedna od formacija kaže da su naši životi medijima samo sredstvo za vlastite projekte. Mi smo naprosto materijal za vijesti koje više ne dolaze do nas nego su stalno nazočne. Ono što su nekada činili: usmena predaja, naro-

dna pjesma, priča, roman, sve umjetnosti koje su i same bile mediji preko kojih su se prenosile vijesti, životna iskustva i kulturni obrasci, danas (svojom modernim nasljednicima) kao da nas same stavlja u pitanje i to svojom snagom, utjecajem na naš život i mijenjanjem naših iskustava.

Kada jednu televizijsku emisiju gleda istovremeno dvije milijarde ljudi iz svih dijelova svijeta, onda taj svijet zasigurno (u tom činu i u tom trenutku) postaje drukčiji. Postaje li u tom svijetu televizijska antena sredstvom uljudivanja ili možda oružjem, preposamim u uvjetima nezrele demokracije, pitanje je koje čeka ozbiljne odgovore.

Antropolozi su zabilježili, a McLuhan je donio u svojoj Gutenbergovoj galaktici zgodna pričicu o starcu koji se, kao u nekoj bajci, mučno vadeći vodu iz bunara samo s konopcem i posudom za vodu. Kad su ga upozorili da će jednostavnije to učiniti okrećući kolot za namatanje - on je odgovorio pitanjem: hoće li me uporaba tog stroja ostaviti istim kakav sam bio i prije uporabe tog stroja.

Unošenje televizora u ljudski dom znači u pravilu definiranje doko-lice. Glava, još uvijek u pravilu patrijarhalne obitelji, prestaje govoriti i uzima u ruke daljinski mjenjač programa. Razgovor je zamijenjen pasivnim praćenjem programa, iskustvo se pokušava nadomjestiti iskustvom programa, snovi su sve češće nastavak emitiranja. Hipnotičko emitiranje svjetla iz televizora ubacuje čovjeka u televizijski oblik alta stanja svijesti u kojemu je sve prihvatljivo. Psihoanalitičko zadiranje u podsvijest ima svoj pandan u tehnologiji usporene slike. Montažeri su postali osloboditelji podsvjesnih kadrova.

Ratovi za daljinske mjenjače televizora bili su simptom na kojeg su se okomile feministkinje. Odatvno su već pale prve rastave braka i u obiteljima u kojima su nasjeli zarazi Interneta. Činjenica da je cijeli svijet na dlanu, milijuni ljudi spremni na komunikaciju, neizmjerana količina podataka iz svih područja i sve ostalo - učinilo je svoje.

Nekada smo se čak mučili doći do informacije. Privilegij raspolaganja informacijom imale su samo politička elita i očekivatori po medijima. Danas se sve više uviđa da informacija ne poznaje granice i zabrane, odnosno da je u mjenjnoj prirodi da bude dostupnom. Stovise danas se govori i o pretrpanosti Interneta informacijama, o informacijskom smecu pa i o potrebi držanja medijskih djeta.

S neku drugu stranu emocionalne usamljenosti koju nam najavljuju teoretičari modernih medija s drugu stranu računalnog optimizma suvremenog kapitalizma i svega što nas čeka - leži i jedna stara, prastara, vječna ljudska čežnja za običnom, malom ali bitnom i presudnom - ljudskom srećom.

U čemu možemo u suvremenim medijima i suvremenoj tehnologiji općenito prepoznati naznake te sreće - pitanje je koje i globalni preporođitelji televizijskog vremena, s vremena na vrijeme, trebaju baš sebi postaviti.

iluzije

rujan 2001

31

iluzije

moć medija

U prirodi je institucija i hijerarhija ljudi u njima prihvatiti uporabljive iskoristive ideje iz povijesti i upregnuti ih u svoja kola. Koristeći stare ideje hijerarhija ljudi u institucijama odgovara na staro, zapravo retoričko pitanje Platonova losa o tome, pojednostavljeno, tko može pisati o vožnji kočija - oni koji znaju voziti kočije ili i oni koji kočije voze i ne znaju. Činično, ali istinito: Odgovor na sva hijerarhija: hijerarhija sva sva.

Hijerarhija je, među ostalim i peva naslutila istinu do koje se filozofska misao opterećena sustavom kredita i kreditom sustava, uporno ali beskrajno sporo primiče: Platonova špija samo je poetsko-misaoi obrazac za razumijevanje jedne druge, moćnije i mudrije igre sjena - medijske igre sjena: I dok se misao probija do promišljanja konzekvenci svog kašnjenja, hijerarhija nepromišljena uživa.

Od nekoliko desetina teorija istine danas je zapravo na djelu ona koja još nije niti urudžbirana: teorija televizijske/medijske istine koja, pojednostavljeno kaže: istina je ono što se istinom ob-javi, eterom ob-naroduje, što poput silne svjetlosti neskrivenosti same - stupa među narod. Istina je opći dojam TV vijesti; istina je laž i prešućivanje dogodegog; istina je eduteinment; istina konačno imamo da ne bismo umrli zbog ostale umjetnosti.

Živimo, dakle, po špijama. Oči i uši su prevrtljivi svjedoci naših barbarskih nastojanja razumijevanja života. Opterećeni empanjom, pozitivizmom, znanostima, kvantnom fizikom, Einsteinsima - umislili smo nešto poput života s vlastitim sustavom vrijednosti: izmislili smo popodnevni mir, otriske stopala na papiru pomoću kojih čitamo tragove vlastitih zabluda, čini nam se pokatkada i da živimo život...

Izmislili smo znanosti, akademije, mudroslovlja, elektronske igre, političke izbore, natjecanja u ljepoti...

Mislili smo da smo izmislili i televiziju, da je to neki novi teatar sjena, neka špija ili mimezis mimezisa. A onda šok! Živimo u primitivnom društvu u kojemu svjetlost televizijskog ekrana predstavlja reinkarniranu ili zakašniju svjetlost Platonove metafere. Mi smo zapravo sjene! Na nas pada blaga svjetlost polinčara, estradnjaka, trkača za loptama, crkvenjaka, i ostalih sljedbenika praznog vremena i još praznije rečenice. Nakon što bace svjetlo ekrana na naša umorna mračna lica, sjest će u kožne fotelje svojih četveroprega i odjuriti do svojih izvora svjetlosti.

Pokazalo se da ako se na tom špijskom zidu sjene polinčara ne pokužu dovoljno često, ovi će biti sposobni vlastite riječi upotrijebiti za dizanje postoka adrenalina u vlastitom narodu. Povijest je danas proizvod internih adresa, pa i razgovora između političkih moćnika i njihovih medijskih zrcala. Povijest je puna svjedočanstava...

Ulični svirači, koji su se nekada zadovoljavali trgovima, a koji s danas postali ovisnici o svojim ovisnicima, prijete uskraćivanju sveći molozvučnih nialakajućih glasova i oskudnih nota. Iznevjdrivi tko broj pojavljivanja vlastite u tom kazalištu svih sjena zajednice - usprati su se i gromko zatražili izradu matematičke formule, obrasca, ista vlastitog sudjelovanja u osjenjivanju zidova. Uličnici i priučeni fratr danas su čak sposobni svjertiti sve one koje su uspjeli zaglupiti svojom "glazbom". Politička je matrica o lakšem vladanju zaglupljenim narodom potpora dake našla u lakim notama. Ovo srodstvo duša najčešće objelodani u noćnim izjevima ljubavi na veselicama u povodu zajedničkih pobjeda...

Moglo bi se tako nabrajati danima; slojeve, grupe, stališe, ljude najrazličijih profesija, orijentacija, znanja, neznanja, iskustava, sve d kadrovima mase empirijski potvrđene gomile puka. Svi se guraju pred vratima tog izvora svjetlosti koji bljeskom sliku prenosi u dom svojih gradana.

I svi tako, poput Kafkina seljaka, čekaju pred vratima, mnijuci kako će objavom u vlastiti život unijeti svjetlost i mir. Stoje pred vratima da bi svjetlošću nahranili svoju sjenu i skočivši u potok - nestali.

Iluzija je iluzija da je riječ o igri koja hrani, pomaže, oplemenjuje, koristi, gradi auru, imago, okvir za sliku... Stojimo pred vratima haza u kojemu posebna sorta svećenstva odabirane propušta u tajne postojenja...

U prirodi je iluzija da ne može opstati bez nekih predispozicija. Staro koji kaže da se iluzija naročito često javlja u organizmima koji se nalaze u posebnim psihičkim i fizičkim stanjima (umor, očekivanje, strah... odgovara stav poznatog iluzionista, Karla Marxa, koji je tvrdio da ne razvijeno uho (uho koje ima predispoziciju čuti) može shvatiti iluziju glazbene umjetnosti.

U prirodi je svake obmane, svakog privida, utvare, da bude raskrinkana od stroge filozofske misli. Onuda se takorekuci čitava postojenost može pokazati i kao povijest pokušaja detektiranja privida i njegova kritika. Možda je upravo zbog količine pokušaja i neuspjeha istosobno isho dišta pojedinih epoha i pojedinih mislilaca politička struktura odlučila se za tvrdi korak odnosno civilizacijski rez: Protiv iluzije neobjektivnog prosuđivanja stvarnosti ustanovljeni su objektivni zakonski propisi. Time je djelokrug i utjecaj filozofije bitno smanjen, a problem kriterija riješen.

Iluziju beskonačne moći nacizma podupirali su milijuni nacistički dizanje, procesije, povorke, parade, mimohodi, mitinzi, a kao dodatni elementi nacističke edukativne igre TINGSPIEL korišteni su još zborovi, govor, alegorija, balet ples... No ono što je najkarakterističnije za razumijevanje političkih iluzija danas odnosno današnjeg teatraliziranja političkog života - dokidanje je ograde između recipijenta artičkog pokušaja i samog aktera. "Kada je na predstavi u Erfurtu - izvještava Henning Eachberg - gotovo 2000 radnika i članova partije bilo pozvano i čitav grad bio uključen - podvojenost između glumca i publike bila je uspješno nadignuta".

Napast ideje dokidanja jedne iluzije u ime druge obuzela je dakle Ruse 1917. godine da bi se dvadesetak godina kasnije slična ideja okomila na Nijemce. Nije čudno što u vrijeme jačanja nacizma neki socijaldemokratski pisci promjenjaju predznake svojih pisanija - postajući nacistima. Stil ostaje isti.

I na tom primjeru kao i mnogim aktualnim situacijama očituje se istinitost suda koji tvrdi da se tek na konačnoj pobjedi ocrtava gubitak. Jedna je iluzija bila jača - dakle, jača je bila jedna iluzija. Pobjeda je poezaj, uvijek i u svema. Vrijeme donosi poravnjanje. Dokidanje uživanja u iluziji distance teatarskih dasaka i pobjeda iluzije sudjelovanja - kamt će aktere zbiljskim krvopročicama teatralnih naravi.